

DOI: 10.18372/2415-8151.17.14349

УДК 7:061.2:356.113(477.83/.86)

Рожак-Литвиненко Ксенія Богданівна¹,

кандидат мистецтвознавства,
Національний авіаційний університет, Київ, Україна
E-mail: prosvitaksenia@ukr.net

ЗБЕРЕЖЕННЯ ХУДОЖНЬОЇ СПАДЩИНИ МИСТЦІВ - УКРАЇНСЬКИХ СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Анотація. У статті розглянуті стан і проблеми збереженості творчої спадщини художників – Українських січових стрільців у динаміці їх розвитку з моменту створення Легіону Українських січових стрільців (далі - УСС) і до наших днів. Досліджено, що формування збірки пам'яток УСС розпочалося 1915 р. зусиллями Бойової управи УСС у Відні. Переважна частина цієї збірки була передана у 1917 р. на зберігання до Національного музею у Львові; велика колекція творів УСС з 1925 р. зберігалася у відділі військових пам'яток при Музеї Національного товариства ім. Т. Шевченка, а з 1939 р. – розпорошена по фондах Музею визвольної боротьби в Празі та Львівського історичного музею. У серпні 1952 р. за спеціальною вказівкою Комітету у справах культурно-освітніх установ при Раді Міністрів УРСР в котельні Львівської національної наукової бібліотеки було спалено близько 2 300 експонатів зі спеціальних фондів львівських музеїв, до яких входили всі картини художників УСС і твори, присвячені історії українського стрілецтва. Зазначено факти виявлення понад 800 творів стрілецької графіки у спеціальних фондах Слов'янської бібліотеки в Празі (1998 р.), а також поодиноких творів художників УСС у Національному музеєві в Кракові, Львівському історичному музеєві та у збірках приватних колекціонерів в Україні і за кордоном. Зроблено висновок про те, що кількість вцілілих творів не дає повного уявлення про масштаби та характер діяльності мистецького угруповання УСС.

¹ © Рожак-Литвиненко К. Б.

Ключові слова: Українські січові стрільці, живопис, графіка, мистецька спадщина, збереження культурних цінностей.

Постановка проблеми. У 1914 – 1918 рр., у зв'язку з подіями Першої світової війни, культурно-мистецьке життя на західноукраїнських землях практично занепало. Проте, значна частина творчої інтелігенції вступила до лав окремого підрозділу австро-угорського війська – Легіону Українських Січових Стрільців (ЛУСС). При цій військовій формації була налагоджена регулярна діяльність підпільних культурно-мистецьких установ, які забезпечили неперервність культурного життя в роки війни. Основною метою функціонування мистецького угруповання ЛУСС було збереження історичних та мистецьких пам'яток стрілецтва. Та, на жаль, більшість стрілецьких пам'яток на сьогодні втрачена. Ті окремі роботи авторства художників – українських січових стрільців, що віціли до наших днів, не дають повного уявлення про масштаби діяльності угруповання. З огляду на це, доцільним є висвітлення стану збереження мистецької спадщини УСС та визначення подальших перспектив віднайдення художніх творів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед останніх досліджень проблеми збереження мистецької спадщини УСС варто відзначити публікації Р. Яціва, І. Гах, М. Мушинки, О. Федорука.

У монографії «Іван Іванець (1893-1946): стрілецькі мемуари, творча спадщина», виданій під редакцією Романа та Андрія Яцівих, було систематизовано творчий доробок одного з очільників мистецького угруповання УСС. Зокрема, тут вперше введено в науковий обіг великий масив живописних та графічних творів І. Іванця з фондів Національного музею у Львові ім. Андрея Шептицького, а також з приватних збірок України та Чехії.

Проблему збереженості творів І. Іванця, зокрема, в Чехословаччині висвітлив М. Мушинка у статтях: „Архіви української еміграції з Чехо-Словаччини (1917 - 1945): сучасний стан і місця зберігання” [20], „Трагічна доля Івана Іванця та його

творів” [21], „Трагічна доля Івана Іванця та його художньої спадщини” [22].

Загальні проблеми збереження, повернення та реституції культурних цінностей в Україну, серед яких велика частка належить саме мистецьким творам періоду національно-визвольних змагань, висвітлені у змістовних дослідженнях О. Федорука [28; 29].

Мета. Мета дослідження – з’ясувати стан збереження мистецьких творів, виконаних художниками – представниками прифронтового мистецького угруповання Українських січових стрільців, виявити найбільш ймовірні напрямки віднайдення окремих творів, що вважаються втраченими. Проаналізувати склад музейних збірок, у яких містяться твори стрілецької мистецької спадщини.

Основна частина. Перші втрати стрілецьких творів мали місце вже наприкінці 1914 р. [6, с. 17]. Значна частина творчого доробку УСС, майже дві тисячі мистецьких творів та історичних пам’яток були знищені під час останньої битви УСС під Махнівкою у квітні 1920 р. [14, с. 1; 21, с. 89].

З метою збереження пам’яток стрілецтва ще в 1914 р. був створений спеціальний фонд УСС. Зокрема, його діяльність передбачала укомплектування спеціальної збірки Українського військового музею, у якому мали міститися всі документальні матеріали, пов’язані з участю українців у Першій світовій війні. Відомо, що формування збірок розпочалося вже у 1915 р. [24, с. 68 - 70].

Фінансовим забезпеченням діяльності фонду займалася Голова Бойова управа УСС у Відні, яка ініціювала збір малярського та фотографічного матеріалів УСС до альбомів і пропагандистських виставок, зокрема, до воєнної виставки у Відні 1917 р. Ці матеріали після виставки передали до Національного музею у Львові (НМЛ), проте, ймовірно, що частина матеріалів і надалі зберігається у Відні [11, с. 152 - 153].

Перевезені до Львова твори УСС експонувалися на спеціальній стрілецькій виставці 1918 р. у НМЛ. Відповідно до інформації з каталогів, тут було представлено дві батальні картини авторства стрілецького художника Ю. Назарака –

„Барабанний вогонь під Семиківцями” та „Бій під Раківцем”, портрети стрілецьких генералів авторства Ю. Буцманюка, гострі та влучні графічні рисунки Л. Геца. Збірка представлених творів І. Іванця являла собою низку акварелей, рисунків олівцем або пером, а також декілька живописних олійних полотен. Досить широко було репрезентовано творчість О. Куриласа. Це, насамперед, його пейзажі, серія портретів, батальне полотно „Частина бою на Лисоні” і карикатури [1].

Високою якістю відзначалися фотографії Т. Мойсейовича та І. Іванця з фрагментами бойових дій у Карпатах 1914 р., над Дністром 1915 р., Золотою Липою та Диких Ланах 1916 р., під Конюхами 1917 р. тощо. Загалом на цій виставці було понад триста робіт художників УСС О. Куриласа, І. Іванця, Ю. Буцманюка, Ю. Назарака, Л. Геца, О. Сорохтея, М. Гаврилка, Р. Старчука, Т. Мойсейовича, М. Угриня, Я. Рудницького, В. Розумовича; стрілецькі друковані матеріали і часописи „Самохотник”, „Бомба”, „Самопал”, „Червона калина”. Після закриття експозиції основна частина робіт залишилася у фондовій збірці НМЛ [13, с. 3].

На основі стрілецької колекції з фондів НМЛ, збірки відділу воєнних пам'яток Національного товариства імені Т. Шевченка і приватних мистецьких колекцій у 1934 р., на честь 20-літнього ювілею збройного виступу УСС у Львові та Тернополі влаштовувалися т. зв. „пропам'ятні” стрілецькі виставки. Упорядником виставок був І. Іванець, який сформував велику підбірку матеріалів, що дає змогу оцінити характер мистецької діяльності військової формації УСС [7].

Зі збережених каталогів можемо отримати докладну інформацію про склад виставок. Відомо, що експозиція Виставки стрілецьких пам'яток, яку урочисто відкрили представники Комітету УСС 23 грудня 1934 р. в НМЛ, розмішувалася у трьох залах і складалася з 348 творів: олійного живопису (портрети, батальні сцени), фотографій, графіки, а також зброї, одягу та відзнак [8; 27, с. 4]. Саме на цій виставці найбільш повно презентувалася портретна фотогалерея учасників стрілецького руху, яку виконав І. Іванець [8].

Більшість предметів експозиції після проведення виставок залишилися у фондових збірках НМЛ [14, с. 1; 18, с. 15].

Окремі твори УСС презентувалися і на збірних виставках, що проходили у 1920-х рр. в Галичині, зокрема, на Виставі сучасного малярства Галицької України, організованій у НМЛ в листопаді 1919 р. [9]. Стрілецькі портрети та карикатури О. Куриласа були широко представлені на виставці УСС в жовтні 1923 р. [23].

У 1925 р. з ініціативи колишніх комбатантів УСС, УГА та армії УНР, які гуртувалися навколо видавництва „Червона калина”, при Музеї НТШ був заснований відділ воєнних пам’яток [17, с. 95]. У 1936 р. у новостворений відділ передали 1 278 пам’яток з колекції унікальних військово-історичних реліквій НТШ [2, арк. 1]. Детальний опис цих творів, укладений зберігачем відділу Я. Пастернаком на 62 аркушах рукописного тексту, на сьогодні є одним із найвагоміших джерел дослідження української військової культури періоду Першої світової війни. У фонди відділу воєнних пам’яток увійшли також велика колекція творів УСС, що належала Товариству комбатантів УГА „Молода громада”, та депозити „Українського товариства допомоги інвалідам” [17, с. 97; 19, с. 1].

У 1939 р. радянська влада ліквідувала цей відділ Музею НТШ, у зв’язку з чим стрілецька збірка, до якої на той час входило 3 524 воєнно-історичні реліквії, на тривалий час зникла з музейної практики. Після примусового закриття управа Музею НТШ з метою збереження передала частину речей жертводавцям [3, с. 117].

Директор Музею визвольної боротьби України (далі – МВБУ), що був окремим відділом Львівського історичного музею (ЛІМ), дослідник проблеми збереження пам’яток національно-визвольного руху В. Бойко припускає, що частину творів зі збірки Музею НТШ наприкінці 1939 р. було нелегально відправлено до Праги, у Музей визвольної боротьби України (МВБУ). Після ліквідації МВБУ деякі роботи УСС перевезені до Центрального архівного управління НКВС у Москві, окремі колекції – до фондів ЛІМ, де вони знаходилися на обліку від 1945 р.; а в 1962 р. – частково повернуто до Києва, до

Національного музею історії України. Це дає змогу вважати, що найцінніші реліквії визвольних змагань досі знаходяться в московських архівах [3, с. 127 - 128].

Переміщення пам'яток з Музею НТШ до ЛІМ у 1940 р. зафіксовано в документі, що являє собою короткий опис картин, фотознімків, зброї, одностроїв. Частина робіт не мала авторських підписів, і тому в описі ЛІМ їх зазначено як твори невідомих художників. Деякі мистецькі твори, що потрапили до фонду ЛІМ у передвоєнний період, у післявоєнних документах вже не зустрічаються [3, с. 117 - 120].

У матеріалах ЛІМ, датованих 30 жовтня 1948 р., віднайдено інвентарні картки і колекційні списки картин та ескізів, частина яких була позначена „не мають музейної вартості і підлягають вилученню”. Цілком імовірно, що заходи щодо вилучення цих матеріалів з музейних фондів планувалися до 30-ї річниці Листопадового зриву у Львові. Для їхнього зберігання був створений спеціальний фонд тодішнього Львівського державного республіканського історичного музею (ЛДРМ). Більшість предметів цього спецфонду походило з Музею воєнних пам'яток НТШ, що підтверджують списки про передавання та статті в тогочасній пресі. Станом на жовтень 1948 р. у спецфонді ЛІМ зберігалися 13 великих живописних полотен авторства художників УСС. Проте, ні оригінали цих творів, ні їхні репродукції не збереглися. До спецфонду увійшли і знімки УСС, зібрані в дев'яти альбомах [3, с. 117 - 121].

На всі матеріали, що переховувалися у спецфондах, уклали вісім колекційних списків. Факт знищення цих робіт зі спецфонду ЛІМ не викликає у дослідників сумніву, хоча відповідних актів не віднайдено. Інші твори зі спецфонду, зокрема і твори мистців УСС, на початку 1950-их років передано до ЦДІАЛ України, звідти – до Києва.

7 жовтня 1952 р. складено акти опису і оцінки речей, в грудні розпочалася утилізація. 20 січня 1953 р. всі предмети зі збірки спалено, про що свідчить відповідний музейний акт [17, с. 99]. З номенклатурних кадрів комуністичної партії сформували спеціальну ревізійну комісію, яка вилучила 1 728 „буржуазно-націоналістичних”, „антирадянських” і „релігійних”

експонатів із фондів львівських музеїв до спецфонду ЛБ АН УРСР (сучасна ЛНБ ім. В. Стефаника) [21, с. 91]. Серед них було 299 картин зі спецфонду ЛМУМ [15].

На початку серпня 1952 р. за наказом Л. Берії працівники львівських установ культури під безпосереднім керівництвом перших осіб Львівського обкому та міськкому КП(б)У поварварськи знищили (спалили в котельні бібліотеки) майже 2 300 „націоналістичних” експонатів, у т. ч. всі картини художників УСС та твори, присвячені історії стрілецтва [15].

Унікальна збірка української стрілецької графіки обсягом понад 800 творів віднайдена у 1998 р. у засекречених фондах Слов'янської бібліотеки – самостійного підрозділу Національної бібліотеки в Празі. Повний перелік творів збірки подає у монографії „Український портрет на тлі Праги : Українське мистецьке середовище в міжвоєнній Чехословаччині” дослідниця О. Пеленська [25, с. 144 - 147]. Більшість цих творів, серед яких є роботи художників УСС І. Іванця, Ю. Буцманюка та М. Гаврилка, мають шифри заснованого Д. Антоновичем у 1925 р. МВБУ в Празі, що був на той час визначним загальноукраїнським центром архівних матеріалів і мистецьких колекцій. Відомо, що документи УСС як майно українських інтернованих вояків передала до МВБУ Бойова управа УСС [26, с. 1].

Аналіз експозиції МВБУ в Празі залишив С. Наріжний. Його публікація „Мистецький відділ Музею визвольної боротьби”, розміщена на чотирьох сторінках рукописного тексту, написана після переїзду Музею у власне приміщення, тобто, приблизно восени 1938 р. або на початку 1939 р. Згаданий опис є, імовірно, єдиним і остаточним свідченням про склад експозиції, а також всієї мистецької збірки МВБУ [25, с. 58, 61 - 64, 78].

Після того як 14 лютого 1945 р. МВБУ був зруйнований, частина фондів потрапила у підвальні приміщення празького Клементинума (будівля єзуїтського колегіуму, де зараз розміщена бібліотека Чеської Республіки) і в Архів Міністерства внутрішніх справ Чехословацької республіки (МВС ЧСР). Первісно цілісний масив т. зв. Празького архіву

розпорошили. З метою пошуку „контрреволюційних елементів” у 1945 р. органи Радянської контррозвідки відправили в Чехословаччину агентів для віднайдення архівів української політичної еміграції та відправлення їх на територію Радянського Союзу [4].

Чехословацька сторона, усвідомлюючи цінність фондів, погодилася на передавання українських архівів лише на територію УРСР за умови отримання компенсації та фотокопій документів. 4 вересня 1945 р. у приміщенні Архіву МВС ЧСР відбулося вручення матеріалів Україні. Радянська сторона не виконала жодного з взятих на себе зобов'язань. Дотепер достеменно невідомо, скільки і яких саме матеріалів з „празьких надходжень” зберігається в центральних архівах Києва, Москви та обласних міст України, куди їх надіслали [20].

Частину празької збірки, що дивом вціліла від примусового вивезення, і знайшли працівники Слов'янської бібліотеки у 1998 р. Серед віднайдених творів є кільканадцять акварелей та графік І. Іванця [25, с. 53].

Деякі роботи І. Іванця, які експонувалися на персональній виставці 1944 р. у Кракові, збережено у фондах Національного музею у Кракові [22, с. 8]. Окрім того, графічні ілюстрації художника містяться на сторінках стрілецьких видань „Шляхи” та „Червона калина”, а також часописів львівського видавництва І. Тиктора, що спеціалізувалося на публікаціях з історії галицького стрілецтва. Про долю творів І. Іванця, вцілілих після війни, які зберігалися у фондах НМЛ та ЛНГМ, дізнаємося з „Каталогу втрачених експонатів Національного музею у Львові” (Львів, 1996) [15]. Окремі його роботи „стрілецького періоду” збереглися у фондах НМЛ, ЛНГМ, ЛІМ, МВБУ в Празі та у збірках приватних колекціонерів в Україні та за кордоном [17, с. 92].

У МВБУ в Празі перебували також деякі твори Ю. Буцманюка [10, с. 3 - 4]. На жаль, доля більшості інших творів Ю. Буцманюка, виконаних в роки визвольних змагань, невідома [25, с. 80]. Частину творів він власноручно перевіз до Львова, до НМЛ та Музею НТШ. Є підстави припускати, що твори, які тут зберігалися, безповоротно втрачено [5, с. 45].

Невідомою є і доля картин, що зберігалися у різних приватних колекціях [16, с. 35]. Як стверджував сам Ю. Буцманюк, всі твори з музеїв Львова було вивезено більшовиками в невідомому напрямку [6, с. 17 - 21].

Серед збережених у МВБУ є і твори художника УСС М. Гаврилка, зокрема, серія його шаржів та графічних портретів [25, с. 135].

„Антологія стрілецької творчості” – монографія, у якій представлені твори практично усіх мистців українського січового стрілецтва, була вивезена до Риму, де зберігається в архіві чину св. Василя Великого [12, с. 46]. Поодинокі стрілецькі роботи збережені у збірках приватних колекціонерів. Ті нечисленні матеріали, які вціліли, свідчать про існування при війську УСС потужного культурно-мистецького угруповання. На жаль, станом на сьогодні ще не повністю розкриті архіви, у яких, ймовірно, можуть бути віднайдені твори художників УСС. Проте, більша частина творчої спадщини УСС все ж втрачена, що суттєво ускладнює проведення її комплексної оцінки та ґрунтовного аналізу.

Висновки. Значна частина мистецької спадщини УСС не збереглася до наших днів. Представники тоталітарної радянської влади знищили більшість живописних та графічних стрілецьких творів, що містилися в музеях Львова, і частково, в архівних збірках Чехословаччини. Чимало робіт збережені у репродукціях на листівках та в пресі. Проблема стану збереження мистецької спадщини УСС потребує подальшого дослідження, з перспективою віднайдення у музейних та приватних колекціях в Україні і діаспорі окремих вцілілих творів.

Перспективи подальшого дослідження. У подальшому планується вивчення матеріалів, пов'язаних з діяльністю УСС, що можуть міститися в осередках української науки в діаспорі, зокрема, Науковому товаристві ім. Т. Шевченка в Сарселі, Українській вільній академії наук у США, Українському Вільному Університеті в Мюнхені, Канадському інституті українських студій. Саме в цих установах існують реальні

перспективи віднайдення окремих вцілілих творів авторства мистців УСС.

Література

1. Відділ рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України. - Ф. 9. Фонд окремих надходжень. - Од. зб. 4483. Опис бою на Лисоні для художника Куриласа, 1916 р., 2 арк.
2. Центральний державний історичний архів України, м. Львів. - Ф. 309. Наукове товариство ім. Т. Шевченка, м. Львів, 1757 – 1946 рр., 1955, 1973. - Оп. 1. - Спр. 788. Списки експонатів музею історико-воєнних пам'яток товариства, б/д, 62 арк.
3. *Бойко В.* Пам'ятки українського війська: втрати і спадок / Володимир Бойко // Наукові записки Львівського історичного музею. – 1998. – Вип. 7. – С. 117 - 128.
4. *Боряк Т.* Празький архів [Електронний ресурс] / Т. Г. Боряк ; Інститут історії України НАН України. – Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Prazkyj_arkhiv
5. *Буцманюк І.* Храм, стінопис, техніка і вдача мистця / Ірина Буцманюк // Юліян Буцманюк : монографічна студія / передм. Б. Стебельського ; вст. ст. С. Гординського ; за ред. М. Хом'яка. – Едмонтон, Канада : Накладом Канадського Наукового Товариства ім. Т. Шевченка, 1982. – С. 39 - 45.
6. *Буцманюк Ю.* Мій життєпис / Ю. Буцманюк // Юліян Буцманюк : монографічна студія / передм. Б. Стебельського ; вст. ст. С. Гординського ; за ред. М. Хом'яка. – Едмонтон, Канада : Накладом Канадського Наукового товариства ім. Т. Шевченка, 1982. – С. 14 - 19.
7. Вистава історичних пам'яток стрільцтва : 1914 – У.С.С. – 1934 // Новий час. – 1934. – 29 грудня.
8. Вистава стрілецьких пам'яток : 1914 - 1934 : 23 грудня 1934 – 31 січня 1935 : [каталог] / І. Іванець ; Національний музей, м. Львів, Мохнацького, 42. – Львів : [б. в.], 1935. – 32 с.
9. Вистава сучасного малярства Галицької України, 1905 – 1919 [1919, падолист ; Львів]. Національний музей у Львові : [каталог] / [вступ. ст. та упоряд. М. Голубця]. Львів : [Діло], 1919. – [12] с.
10. Вісти Музею Визвольної боротьби України. – Прага. – 1930. - № 3. – С. 3 - 4.
11. *Гах І.* Мистецька спадщина Українських Січових Стрільців у фондівій збірці Національного музею у Львові ім. Андрея

Шептицького / Ірина Гах // Військово-історичний альманах. – 2012. – Ч. 1 (24). – С. 150 - 158.

12. *Гординський С.* Лев Гец : [сл. на відкритті посмерт. вист. мистця в Нью-Йорку] / С. Гординський // Сучасність. – 1974. – Ч. 7 - 8 (163 - 164). – С. 45 - 52.

13. *Іванець І.* Вистава стрілецьких пам'яток / І. Іванець // Літопис Червоної Калини. – 1935. – Ч. 2. – С. 3 - 4.

14. *Іванець І.* Розгублені стрілецькі пам'ятки / Іван Іванець // Назустріч. – 1935. – 1 січня. – С. 1.

15. Каталог втрачених експонатів Національного музею у Львові / [авт.-упоряд. : Володимир Арофікін, Данута Посацька] ; Національна комісія з питань повернення в Україну культурних цінностей при Кабінеті Міністрів України. – Київ ; Львів : РВА „Тріумф”, 1996. – 299 с. : [17] арк. іл.

16. *Кейван І.* Монументаліст, портретист і педагог / І. Кейван // Юліян Буцманюк : монографічна студія / передм. Б. Стебельського ; вст. ст. С. Гординського ; за ред. М. Хом'яка. – Едмонтон, Канада : Накладом Канадського Наукового Товариства ім. Т. Шевченка, 1982. – С. 34 - 57.

17. *Круковський О.* Українська фалеристика другої половини ХІХ – середини ХХ століть у збірках Львівського історичного музею / Орест Круковський // Український археографічний щорічник. – 2012. – Вип. 16/17. – Т. 19/20. – С. 90 - 108.

18. Літопис Національного Музею у Львові за 1934 рік / Національний музей (Львів). – Львів : Накладом Національного музею, 1935. – 92 с.

19. Музей НТШ творить відділ воєнних пам'яток : розмова з директором Ярославом Пастернаком // Назустріч. – 1936. – 1 вересня. – С. 1.

20. *Мушинка М.* Архіви української еміграції з Чехо-Словаччини (1917 - 1945): сучасний стан і місця зберігання [Електронний ресурс] / Микола Мушинка // На службі Клію : зб. наук. праць на пошану Л. Р. Винара / Українське історичне товариство, [та ін.]. – Київ ; Нью-Йорк ; Торонто ; Париж ; Львів : [б. в.], 2000. – С. 532 - 545. – Режим доступу: <http://www.archives.gov.ua/ArchUkr/Mushynka.php#Dov35>. – Назва з екрану.

21. *Мушинка М.* Трагічна доля Івана Іванця та його творів / Мушинка М. // *Образотворче мистецтво.* – 2004. – № 1. – С. 89 - 92.
22. *Мушинка М.* Трагічна доля Івана Іванця та його художньої спадщини / Микола Мушинка // *Пороги.* – 2003. – № 6. – С. 8 - 9.
23. *Науменко К.* Осип Курилас [Електронний ресурс] / Кім Науменко – Режим доступу: <http://www.schytec.com/kim-naumenko-osyr-kurylas/>. – Назва з екрану
24. *Наші стрільці в рік по Шевченківським здвизі 28 червня 1914 / уклад. І. Боберський.* – Відень : Накладом Укр. боевої управи, 1915. – 112 с. : іл. – (Б-ка укр. боевої управи ; ч. 1).
25. *Пеленська О.* Український портрет на тлі Праги : українське мистецьке середовище в міжвоєнній Чехо-Словаччині / Оксана Пеленська ; Наукове Товариство ім. Т. Шевченка в Америці, Національна бібліотека Чеської Республіки – Слов'янська бібліотека. – Нью-Йорк, Прага : [б. в.] 2005. – 221 с.
26. *Сімович В.* Український Рапперсвіль / Василь Сімович // *Назустріч.* – 1934. – 16 січня. – С. 1.
27. *У.С.С.-и // Новий час.* – 1934. – Ч. 285. – С. 4.
28. *Федорук О.* Музеї України і повернення культурного надбання / О. Федорук // *Культурні цінності України: втрати, шляхи, повернення : матеріали регіонального постійно діючого „круглого столу”.* – К., 1999. – Вип. II. – С. 3 - 8.
29. *Федорук О.* Музей визвольної боротьби України у контексті життя української еміграції / О. Федорук // *Повернення культурного надбання України: проблеми, завдання, перспективи.* – К. : [б. в.], 1999. – Вип. 12 : матеріали наук.-практичної конф. „Симон Наріжний та укр. еміграція 20 - 30-х рр. ХХ ст. у Празі”(Полтава, жовт. 1998 р.). – С. 4 - 35.

References

1. *Viddil rukopysiv Lvivskoi naukovoï biblioteky im. V. Stefanyka NAN Ukrainy.* - F. 9. Fond okremykh nadkhodzen. - Od. zb. 4483. Opys boiu na Lysoni dlia khudozhnyka Kurylasa, 1916 r., 2 ark.
2. *Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Lviv.* - F. 309. Naukove tovarystvo im. T. Shevchenka, m. Lviv, 1757 – 1946 rr., 1955, 1973. - Op. 1. - Spr. 788. Spysky eksponativ muzeiu istorykovoïennykh pamiatok tovarystva, b/d, 62 ark.

3. *Boiko V.* Pamiatky ukrainskoho viiska: vtraty i spadok / Volodymyr Boiko // Naukovi zapysky Lvivskoho istorychnoho muzeiu. – 1998. – Vyp. 7. – S. 117 - 128.

4. *Boriak T.* Prazkyi arkhiv [Elektronnyi resurs] / T. H. Boriak ; Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy. – Rezhym dostupu: http://www.history.org.ua/?termin=Prazkyj_arkhiv

5. *Butsmaniuk I.* Khram, stinopys, tekhnika i vdacha mysttsia / Iryna Butsmaniuk // Yuliiian Butsmaniuk : monohrafichna studiia /peredm. B. Stebelskoho ; vst. st. S. Hordynskoho ; za red. M. Khomiaka. – Edmonton, Kanada : Nakladom Kanadskoho Naukovoho Tovarystva im. T. Shevchenka, 1982. – S. 39 - 45.

6. *Butsmaniuk Yu.* Mii zhyttiepys / Yu. Butsmaniuk // Yuliiian Butsmaniuk : monohrafichna studiia /peredm. B. Stebelskoho ; vst. st. S. Hordynskoho ; za red. M. Khomiaka. – Edmonton, Kanada : Nakladom Kanadskoho Naukovoho tovarystva im. T. Shevchenka, 1982. – S. 14 - 19.

7. Vystava istorychnykh pamiatok striletstva : 1914 – U.S.S. – 1934 // Novyi chas. – 1934. – 29 hrudnia.

8. Vystava striletskykh pamiatok : 1914 1934 : 23 hrudnia 1934 – 31 sichnia 1935 : [kataloh] / I. Ivanets ; Natsionalnyi muzei, m. Lviv, Mokhnatskoho, 42. – Lviv : [b. v.], 1935. – 32 s.

9. Vystava suchasnoho maliarstva Halyskoi Ukrainy, 1905 – 1919 [1919, padolyst ; Lviv]. Natsionalnyi muzei u Lvovi : [kataloh] / [vstup. st. ta uporiad. M. Holubtsia]. - Lviv : [Dilo], 1919. – [12] s.

10. Visty Muzeiu Vyzvolnoi borotby Ukrainy. – Praha. – 1930. - № 3. – S. 3 - 4.

11. *Hakh I.* Mystetska spadshchyna Ukrainskykh Sichovykh Striltsiv u fondovii zbirtsi Natsionalnoho muzeiu u Lvovi im. Andreia Sheptytskoho / Iryna Hakh // Viiskovo-istorychnyi almanakh. – 2012. – Ch. 1 (24). – S. 150 - 158.

12. *Hordynskiy S.* Lev Gets : [sl. na vidkrytti posmert. vyst. mysttsia v Niu-Yorku] / S. Hordynkyi // Suchasnist. – 1974. – Ch. 7 - 8 (163 - 164). – S. 45 - 52.

13. *Ivanets I.* Vystava striletskykh pamiatok / I. Ivanets // Litopys Chervonoi Kalyny. – 1935. - Ch. 2. – S. 3 - 4.

14. *Ivanets I.* Rozghubleni striletski pamiatky / Ivan Ivanets // Nazustrich. – 1935. – 1 sichnia. – S. 1.

15. Kataloh vtrachenykh eksponativ Natsionalnoho muzeiu u Lvovi / [avt.-uporiad. : Volodymyr Arofikin, Danuta Posatska] ;

Natsionalna komisiia z pytan povernennia v Ukrainu kulturnykh tsinnosti pry Kabineti Ministriv Ukrainy. – Kyiv ; Lviv : RVA „Triumpf”, 1996. – 299 s. : [17] ark. il.

16. *Keivan I.* Monumentalist, portretyst i pedahoh / I. Keivan // Yuliiian Butsmaniuk : monohrafichna studiia /peredm. B. Stebelskoho ; vst. st. S. Hordynskoho ; za red. M. Khomiaka. – Edmonton, Kanada : Nakladom Kanadskoho Naukovoho Tovarystva im. T. Shevchenka, 1982. – S. 34 - 57.

17. *Krukovskiy O.* Ukrainska falerystyka druhoi polovyny KhIKh – seredyny KhKh stolit u zbirkakh Lvivskoho istorychnoho muzeiu / Orest Krukovskiy // Ukrainskyi arkhohrafichnyi shchorichnyk. – 2012. - Vyp. 16/17. - T. 19/20. – S. 90 - 108.

18. Litopys Natsionalnoho Muzeiu u Lvovi za 1934 rik / Natsionalnyi muzei (Lviv). – Lviv : Nakladom Natsionalnoho muzeiu, 1935. – 92 s.

19. Muzei NTSh tvoryt viddil voiennykh pamiatok : rozmova z dyrektorom Yaroslavom Pasternakom // Nazustrich. – 1936. – 1 veresnia. – S. 1.

20. *Mushynka M.* Arkhivy ukrainskoi emigratsii z Chekho-Slovachchyny (1917 1945): suchasnyi stan i mistsia zberihannia [Elektronnyi resurs] / Mykola Mushynka // Na sluzhbi Klio : zb. nauk. prats na poshanu L. R. Vynara / Ukrainske istorychne tovarystvo, [ta in.]. – Kyiv ; Niu-York ; Torotno ; Paryzh ; Lviv : [b. v.], 2000. – S. 532 - 545. – Rezhym dostupu: <http://www.archives.gov.ua/ArchUkr/Mushynka.php#Dov35>. – Nazva z ekranu.

21. *Mushynka M.* Trahichna dolia Ivana Ivantsia ta yoho tvoriv / Mushynka M. // Obrazotvorche mystetstvo. – 2004. – № 1. – S. 89 - 92.

22. *Mushynka M.* Trahichna dolia Ivana Ivantsia ta yoho khudozhnoi spadshchyny / Mykola Mushynka // Porohy. – 2003. – № 6. – S. 8 - 9.

23. *Naumenko K.* Osyp Kurylas [Elektronnyi resurs] / Kim Naumenko – Rezhym dostupu: <http://www.schyrec.com/kim-naumenko-osyp-kurylas/>. – Nazva z ekranu

24. Nashi striltsi v rik po Shevchenkivskim zdvyzi 28 chervnia 1914 / uklad. I. Boberskyi. – Viden : Nakladom Ukr. boievoi upravy, 1915. – 112 s. : il. – (B-ka ukr. boievoi upravy ; ch. 1).

25. *Pelenska O.* Ukrainskyi portret na tli Prahy : ukrainske mystetske seredovyshe v mizhvoiennii Chekho-Slovachchyni / Oksana Pelenska ; Naukove Tovarystvo im. T. Shevchenka v Amerytsi, Natsionalna biblioteka Cheskoï Respubliky – Slovianska biblioteka. – Niu-York, Praha : [b. v.] 2005. – 221 s.

26. *Simovych V.* Ukrainskyi Rappersvil / Vasyl Simovych // Nazustrich. – 1934. – 16 sichnia. – S. 1.

27. U.S.S.-y // Novyi chas. – 1934. – Ch. 285. – S. 4.

28. *Fedoruk O.* Muzei Ukrainy i povernennia kulturnoho nadbannia / O. Fedoruk // Kulturni tsinnosti Ukrainy: vtraty, shliakhy, povernennia : materialy regionalnogo postiino diiuchoho „kruhloho stolu”. – K., 1999. – Vyp. II. – S. 3 - 8.

29. *Fedoruk O.* Muzei vyzvolnoi borotby Ukrainy u konteksti zhyttia ukrainskoi emigratsii / O. Fedoruk // Povernennia kulturnoho nadbannia Ukrainy: problemy, zavdannia, perspektyvy. – K. : [b. v.], 1999. – Vyp. 12 : materialy nauk.-praktychnoi konf. „Symon Narizhnyi ta ukr. emigratsiia 20 - 30-kh rr. KhKh st. u Prazi” (Poltava, zhovt. 1998 r.). – S. 4 - 35.

Аннотация:

Рожак-Литвиненко К. Б. *Сохранение художественного наследия Украинских сечевых стрелцов: проблемы и перспективы.* В статье рассмотрены состояние и проблемы сохранности творческого наследия художников - Украинских сечевых стрелцов в динамике их развития с момента создания Легиона Украинских сечевых стрелцов (далее УСС) и до наших дней. Доказано, что формирование собрания произведений УСС началось 1915 г. усилиями Боевой управы УСС в Вене. Большая часть этого собрания была передана в 1917 г. на хранение в Национальный музей во Львове; большая коллекция произведений УСС с 1925 г. хранилась в отделе произведений военной тематики при Музее Национального общества им. Т. Шевченко, а с 1939 г. - расплыена по фондам Музея освободительной борьбы в Праге и Львовского исторического музея. В августе 1952 г. по специальному указанию Комитета по делам культурно-просветительных учреждений при Совете Министров УССР в котельной Львовской национальной научной библиотеки было сожжено около 2300 экспонатов из специальных фондов львовских музеев, в которые входили все картины художников УСС и произведения, посвященные истории Украинских сечевых стрелцов.

Указаны факты обнаружения более 800 произведений графики УСС в специальных фондах Славянской библиотеки в Праге (1998 г.), а также редких произведений художников УСС в Национальном музее в Кракове, Львовском историческом музее и в собраниях частных коллекционеров в Украине и за рубежом. Сделан вывод о том, что количество уцелевших произведений не дает полного представления о масштабах и характере деятельности художественного объединения УСС.

Ключевые слова: Украинские сечевые стрельцы, живопись, графика, художественное наследие, сохранение культурных ценностей.

Abstract:

Rozhak-Lytvynenko K. B. Preservation of the artistic heritage of Ukrainian Sich Riflemen: problems and prospects. The condition and the problems of preservation the artistic heritage of USS are discussed in the dynamics of the development from the creation of LUSS to the present day. There is investigated that the creation of the USS collection began in 1915 by the efforts of «Bojova uprava» (Military Council) of USS in Vienna. Most of this collection was transferred in 1917 to the National museum in Lviv; a large collection of works by USS from 1925 remained in the military monuments' department at the Museum of Shevchenko Scientific Society, and from 1939 - scattered on funds the Museum of Liberation Struggle in Prague and Lviv historical museum. In August, 1952 under the special instructions of the Committee for cultural and educational institutions under the Council of Ministers of the USSR in the boiler room of LNNB were burned around 2,300 exhibits from special funds of Lviv museums, which included all USS paintings and works on the history of Ukrainian Riflers. There are revealed the facts of finding more than 800 pieces of USS graphics in the special funds of Slavic Library in Prague (1998) as well as single works of artists of the USS in the National Museum in Krakow, the Lviv History Museum and in private collections in Ukraine and abroad. It is concluded that the number of surviving works doesn't give the complete picture of the scope and nature of the USS artistic groupment's activity.

Keywords: Ukrainian Sich Riflemen, painting, graphics, artistic heritage, preservation of cultural values.

Стаття надійшла в редакцію 15.09.2019 р.

Стаття прийнята до друку 25.10.2019 р.